

بررسی اجمالی

مبانی فقہ اسلامی

اثر :

متکر شید استاد مطہری

اتشارات حکمت

بخش اول

بررسی اجمالی مبانی قصّة اسلامی

مقدمه ناشر
به عنوان مقدمه مؤلف
نظری به اقتصاد اسلامی:

۳۴	دو گونه پیوند اسلام با اقتصاد
۳۵	نظر اسلام راجع بدینروت
۳۸	دونوع اقتصاد
۳۹	اقتصاد نظری یا توصیفی
۴۰	اقتصاد برنامه‌ای یادستوری
۴۰	اقتصاد سالم
۴۴	میزان ارزش‌ها در اقتصاد برنامه‌ای
۴۶	نحوه ارتباط امور اعتباری با حقابق ارزش:
۵۲	علت ارزش و تفاوت ارزش‌ها چیست؟
۵۴	کار مولد ارزش نیست
	سرمایه‌داری جدید:
۵۶	سرمایه‌داری جدید رأس و رئیس مسائل مستحدثه فقهی
۵۷	مشخص اصلی سرمایه‌داری جدید
۵۸	نقض و بررسی برهان مارکسیسم در نامشروعیت سرمایه‌داری جدید

نقد و بررسی نظریات مختلف راجع به ارزش: الف؛ ارزش اشیاء

۵۹	ذاتی آنهاست
۶۰	ارزش اشیاء صرفاً قراردادی است
۶۲	ارزش تابع فایده است
۶۲	ارزش تابع فایده و احتیاج است
۶۳	نشانه ارزش فقط کار است
	ایرادات وارد بر نظریه تساوی ارزش با کار (۱۲ ایراد) :
۶۴	الف۱- انتقاد از راه تأثیر عرضه و تقاضا
	ب۲- انتقاد به اینکه کار یکی از علل ایجاد ارزش است نه اینکه مساوی با آن باشد
	ج۳- انتقاد از راه ارزشمند بودن احتجار کریمہ بدون کار
	د۴- انتقاد از راه تأثیر سلیقه و روحیه تجمل پرستی و تنوع طلبی بشر در ارزش اشیاء
۶۷	ه۵- انتقاد از راه تأثیر ابتکار ذاتی افراد در ارزش اشیاء
۶۸	و۶- انتقاد از راه ارزش فی نفسه بعضی اشیاء
	ز۷، ح۸- انتقاد به اینکه در بسیاری موارد کار بیشتر در شرایط متفاوت موجب ارزش کمتر می شود
	ط۹- انتقاد از راه تأثیر عوامل معنوی و ذوقی و هنری در ایجاد ارزش
۷۱	ی۱۰- انتقاد از راه طرد نظریه ما فریوالبسم تاریخی
	ک۱۱- انتقاد از راه نادیده گرفتن نقش طبیعت در ایجاد ارزش و اینکه طبق نظریه فوق تکامل اقتصادی محال است
۷۳	ل۱۲- تبیین صحیح نظریه ارزش نظریه تساوی ارزش با کار یک نظریه ضد کار گری و توجیه کننده قانون مفرغ است
۷۴	آیا زمان، مقیاس سنجش کار است
۷۸	نظریه مارکسیستها درباره کار اجتماعاً لازم
۸۰	انتقاد نظریه کار اجتماعاً لازم
۸۳	اشکالات فقهی و اسلامی راجع به نظریه تساوی ارزش با کار

ارزش اضافی

۹۰

۹۱

سه پرسش اساسی از اقتصاد مارکسیستی

بررسی پرسش اول؛ آیا اضافه ارزش از مختصات سرمایه‌داری جدید است؟

۹۲

۹۳

علل سه گانه سرمایه‌داری

۹۴

دبیه انحراف در سرمایه‌داری جدید

۹۶

سرمایه‌داری ماشینی موضوع جدید در فناht

۹۸

سوسیالیسم مارکس واژگونه است

۱۰۷

بررسی پرسش دوم؛ میزان ارزش اشیاء

۱۰۹

توضیح نظریه ارزش اضافی در متون مارکسیستی

۱۱۱

نقض نظریه ارزش اضافی (ایراد)؛

۱۱۲

ایراد اول از راه قانون عرضه و تقاضا

۱۱۳

ایراد دوم از راه قانون مفرغ

۱۱۶

ایراد سوم، از بررسی منشاء ارزش اضافی در نیروی کار

ایراد چهارم، از راه شرکت سرمایه ثابت با سرمایه متغیر در تحصیل سود

۱۱۷
۱۲۱-۱۲۵

بررسی پرسش سوم؛ تضاد میان شعارهای مارکس

با اصول مکتب او

۱۲۲

نظریه مارکس دلیل مشروعیت سرمایه‌داری است

۱۲۳

علل سرمایه‌داری از دید گامهای الف- غیر عادلانه بودن دستمزدها

۱۲۳

ب- استثمار مصرف کنندگان

۱۲۴

ج- در اختبار داشتن منبع و مشخص اصلی سرمایه‌داری جدید یعنی ماشینی

۱۲۵

مرزا شترالک اسلام با سوسیالیسم

اسلام همانطور که مالکیت فردی بر منابع و سرمایه‌های عمومی طبیعی و صناعی (زمین و ماشینی) را نمی‌پذیرد مالکیت اشتراکی

۱۲۵

کار را نیز نمی‌پذیرد

۱۲۶

خلاصه نظریات گذشته

مالکیت

- ۱۳۹ بادآوری تعریف ثروت
۱۳۱ عوامل تولید ثروت
۱۳۲ ماهیت مالکیت از نظر فلسفی
۱۳۴ مفهوم مالکیت اعتباری از چه حقیقتی اخذ گردیده است
۱۴۳ اصل مالکیت در غریزه بشر و حیوان
۱۴۴ توسعه مالکیتهاي فردی و غریزی به مالکیتهاي جمعی و قراردادی
۱۴۵ حدود مالکیت اجتماعی را قانون تعیین می کند
۱۴۶ قانون عادلانه کدام است
۱۴۷ اسلام جداً طرفدار عدالت اجتماعی است
۱۴۸ معنای عدالت اجتماعی چیست؟
۱۴۹ عدالت تنها یک حسنۀ اخلاقی نیست بلکه یک اصل بزرگ
۱۵۰ اسلامی است
۱۵۱ اقسام عدالت
۱۵۲ مالکیت فردی زمینه تعاون عاطفی
۱۵۳ اقدامات اسلام برای برقراری عدالت اجتماعی
۱۵۴ اسلام و حقوق فطری
۱۵۵ نظام هدفدار جهان و اصل غایبیت یگانه راه تبیین حقوق فطری
۱۵۶ حقوق فطری در قرآن کریم
۱۵۷ تفاوت منطق الهی با مادی
۱۵۸ تأثیر اصل عدالت اجتماعی در فقه
۱۵۹ رابطه حق و عدل
۱۶۰ تفاسیر گوناگون از عدالت
۱۶۱ آیا اصل نقدم جمیع بر فرد با حقوق فطری منافات دارد
۱۶۲ تحقیق درباره حق آزادی و حق مساوات
۱۶۳ پشتونانه حقوق فطری
۱۶۴ اقسام نسبت انسان با حق
۱۶۵ تصویر صحیح اصل علیت

۱۶۴	مسئله مالکیت و مقام اسلام در میان سوسياليسم و سرمایه‌داری
۱۶۶	نظر حضرت علامه طباطبائی راجع به نروتهای جهان
۱۶۷	محصولات مشترک طبیعت و انسان
۱۸۶	رابطه کار و مالکیت
۱۶۸	حق اجتماع بر انسان و بر کار او
۱۷۰	حدود حق جامعه در کار فرد
۱۷۱	اشتراك در منابع سرمایه‌ها غیر از اشتراك در کار است
۱۷۲	حدود اشتراك اسلامی

جشن دوم

رساله‌های اقتصادی

۱۹۷	۱- اسلام و اقتصاد
۲۱۹	۲- حق و حکم
۲۴۵	۳- مالکیت زمین از نظر اسلام
۲۵۷	۴- شرکت از نظر فقه اسلام
۲۷۳	۵- ارث
۲۹۱	۶- بیمه
۲۴۹	۷- یادداشت‌های اقتصادی
۳۲۱	یادداشت «نظری به نظام اقتصادی اسلام»
۳۷۷	۸- مسئله اضطرار
۳۷۷	۹- پاره‌ای از مطالب مهم و اساسی کتاب، به خط مؤلف
۳۸۳	شهید قدس سرہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمة مسر

کتاب حاضر قسمتی از نوشهای اقتصادی متفسّر شهید استاد مطهری قدس الله سر را اشیریفاً است که از دو بخش تشکیل می‌شود. بخش اول یک بحث کلّی و منسجم در مبانی و فلسفه اقتصاد اسلامی است که به همین جهت آن را «بررسی اجمالی مبانی اقتصاد اسلامی» نامیدیم؛ و بخش دوم شامل رساله‌های مختلف در مسائل کو ناگون اقتصاد اسلامی است.

در مقدمه این مباحث مناسب دیده شد که برای آشنائی خوانندگان با نظر کاه کلّی استاد در زمینه مسائل اجتماعی اقتصادی به ذکر گزیده‌ای از باداشت‌های آن شهید سعید درباره عدالت اجتماعی «به عنوان مقدمه مؤلف» پردازیم، ولی قبل از آن توضیح مختصری در کیفیت تدوین کتاب حاضر ضروری به نظر می‌رسد.

کیفیت تدوین کتاب حاضر:

برای تنظیم این کتاب پس از مطالعه کلیه نوشهای اقتصادی

مقدمه ناشر

استاد معلوم شد که به طور کلی این نوشه‌ها بد دو بخش تقسیم می‌شوند. قسمتی که از نظر منطقی دارای ارتباط و نظم معنی‌منی نسبت به یکدیگر بوده و اگرچه در یک مجموعه و به صورت کتاب واحدی تدوین نگردیده‌اند ولی با مطالعه آنها کاملاً معلوم است که اجزاء منطبق کل معنی‌منی می‌باشند. قسمت دیگر این نوشه‌ها، رساله‌های گوناگون و یادداشت‌های «بیمه» به صورت سخنرانی در انجمان پزشکان بوده که از نوار استخراج شده است. بنابراین کتاب حاضر نیز بر همین اساس دارای دو بخش است.

در تنظیم کتاب، مطالبی به صورت پاورپوینت یا بعضاً در متن از سوی ناشر اضافه گردیده است که در همه جا داخل [کروشه] قرار گرفته است، خود این اضافات حتی المقدور از دیگر نوشه‌های استاد شهید نقل گردیده و یا احیاناً ذکر مآخذ و نقل مدارک کتاب بوده است؛ و به هر حال سخنی که در باره مجموع آن‌ها می‌توان گفت اینکه واقعاً جنبه توضیحی داشته و هیچ گونه اضافه‌ای بر مطلب استاد محسوب نمی‌گردد به طوری که خواننده با حذف تمامی آنها نیز چیزی از اصل بحث را از دست نداده و فقط جنبه سهو لوت در فهم مطالب را دارا است.

نکته دیگر اینکه تنظیم مطالب از لحاظ تقدیم و تأخیر نیز به طور کلی با بهره‌گیری از فهرستی که خود استاد در ضمن یادداشت مختصری در چهارصفحه به نام «یادداشت نظری به نظام اقتصادی

اسلام» نگاشته‌اند، تهیه شده و بر آن منطبق است، یادداشت مزبور در آخر کتاب آمده است.

تذکر دیگر اینکه از اصل تمامی این نوشه‌ها، نسخه‌ای نزد ناشر و نسخه دیگری نزد خانواده استاد شهید موجود است که عنداللزوم ارائه خواهد شد و در صفحات پایانی کتاب نیز به عنوان نموذج چند صفحه از نسخه اصلی به خط استاد کلیشه شده است. از استاد نوشه‌ها و نوارهای فرادان دیگری در مسائل اقتصادی بجای مانده است که بخش عمده آنها شامل مباحث «ربا» و «بائک» پس از تنظیم، جلد دوم این کتاب را تشکیل خواهد داد. انشاء الله

انتشارات حکمت
ربيع الاول ۱۴۰۳ هجری قمری

مقدمة مؤلف

گزیده‌ای از یادداشت‌های استاد درباره
عدالت اجتماعی، در معنی کلی خط اجتماعی
اقتصادی آن شهید

۱- «تأثیر ناهمواری‌های اجتماعی و ناهمواری‌ها و آشفتگی‌های
روحی و جنایات اخلاقی و عقده‌ها و اینکه منشاء جنایات، بودن عدالت
است»^(۱).

* * *

۲- «اصل عدالت از مقیاس‌های اسلام است، که باید دید چه چیز
بر او منطبق می‌شود. عدالت در سلسله علل احکام است نه در سلسله معلومات،
نه اینست که آنچه دین گفت عدل است، بلکه آنچه عدل است دین می‌گوید،
این معنی مقیاس بودن عدالت است برای دین، پس باید بحث کرد که آیا دین
مقیاس عدالت است یا عدالت مقیاس دین. مقدسی اقتضا می‌کند که بگوئیم
دین مقیاس عدالت است، آهـا حقیقت این طور نیست، این تغییر آن چیزی

[۱- [برای توضیح بیشتر این مطلب رجوع شود به بحث «حقوق فطری»
والله] در متن همین کتاب.]